

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ագրարային ռեֆորմներ Իրանիայում.—Աշխատանքի ներկայացուցիչ կուսակցությունն մի յադրանակի պարտանկական ընտրություններում.—Աւստո-Ռենգարական համաձայնությունը.—„Прав. Вѣстн.“ հաղորդագրությունները Մակեդոնիայում եւ Ալբանիայում պատահած դեպքերի մասին.—Միևիստական կրիզիս Բուլղարիայում.—Բ. Սարաֆովի պատասխանը «Zeits» քերթի խմբագրություն.—«Daily Chronicle» Միացեալ-Նահանգների դիմումի մասին.—Վիլիկայի նորընտիր կարողիկոսը Ադանայում.—Բողոքական կողմի ծառայություն.—Լուսաւորչական շեհացիներ.—Հայկական ցուցահանդեսը Բերլինում:

Ինչքան և յոսևտես լինի մարդ, բայց դիտելով եւրոպական ազգերի կեանքը որոշ, փոքր ի շատէ երկար ժամանակամիջոցում, ակամայ բացականչում է. Այնուամենայնիւ այդ կեանքը չարժուում է դէպի առաջ և միայն Արեւելքն է թմրած, անչարժ, յետադիմողը եւ զարմանալի էլ չէ այդ չարժումը. տեսէք որքան եռանդ, տոկունութիւն և անձնուիրութիւն են բանեցնում Արևմուտքի զաւակները դրած նպատակին հասնելու համար: Եւ որքան իսկն ասած փոխուել են բարքերը, չը նայած զեռես ախրող կազմակերպուած մարդասպանութիւններին կամ պատերազմներին:

Ասորեստանի թաղաւորները, իրանց փառքը դարերից դար անմահացնելու համար, պարծանքով արձանադրում էին կոտորած մարդկանց, բռնաբարուած կանանց, աւերուած դիւղերի և քաղաքների ահագին թւերը, իսկ այժմ միտար Զեմբէրլէնը, չը նայած որ յաղթող հանդիսացաւ Հարաւային Աֆրիկայում, կարծես, ուզում է արգարանալ աշխարհի առաջ և չեւտում է Անգլիայի ցոյց տուած ներդրամտութիւնը դէպի երկուայ թշնամիները, աշխատում է որ մարդկութիւնը իմանայ թէ Անգլիան անյիշաչար է, նա յանձն է առնում միլլիոններ տալ—վերականգնեցնելու համար երեկուայ թշնամու աւերուած

տները ու տնտեսութիւնը, ներուժն չնորհել բոլոր քաղաքական յանցաւորներին...

Չը նայած ալն փառաւոր տրիումֆներին, որոնց արժանացաւ Չեմբերլէնը, Հարաւային-Աֆրիկայում կատարած իր ճանապարհորդութիւնից հայրենիք վերադառնալիս, նա, — երևի նրա հետ նաև այժման պահպանողական կառավարութիւնը, — կարծես յուսախաբուել է արիւնալի ճնշումներին վրայ հիմնուած քաղաքականութեան խելացի կողմերի մէջ և իրլանդացիների նկատմամբ զոդելու տակտիկան հիմնովին փոխուած է. աշխատում են գնալ Մեծ Եւրունու, Գլադստօնի շաւղով: Նոյն այն պահպանողականները, և Գլադստօնից բաժանուած Չեմբերլէնը իր համախոհ ունիօնիստների հետ, որոնք մի քանի ժամանակ առաջ Իրլանդիայի նկատմամբ չէին ուղղում խաղաղ և հաշտ միջոցների դիմել և հաւատացած էին բեպրեսսալիանների փրկարար զօրութեան մէջ, այժմ առաջարկում են իրլանդացիներին այն, ինչի համար նրանց հարիւր տարի տանջում էին: Անգլիստն ընդունում է ագրարային բեֆօրմների մի այնպիսի ծրագիր որ Իրլանդիայի վաղուցուայ տնէպանքն էր: Եւ բաւական էր մի այդպիսի արդար քայլ երեկուայ ճնշողի կողմից, որ անհետանայ դարաւոր քէնն ու սխը իրլանդացիների աղնիւ սրտերից: Քաղաքական յանցաւորները Իրլանդիայում արձակուած են, ուրախութեան ոգին սկսել է սաւառնել չարատանջ ու ամայացած այդ կանաչ կղզու վրայ. խաղաղութեան և հաշտութեան ճանապարհով Անգլիան այժմ անու. է այն, ինչ որ անզօր էին կատարել բանտը, հայածանքը, տանջանքը...

Այդ հողատիրական նշանաւոր բեֆօրմների օրինադիծը հիմնուած է մի քանի ամիս առաջ Իրլանդիայի մայրաքաղաք Դուբլինում ֆերսերների և լէնդլօրդերի ներկայացուցիչների ժողովում մշակուած համաձայնութեան վրայ: Իրլանդական գործերի մինիստր Ուիլսոնէմի բիլլը ագրարային բեֆօրմների մասին Իրլանդիայում՝ արդէն կարդացուել է անգլիական պարլամենտում և ընդհանրապէս յուսովաւորութիւն է թողել թէ իրլանդական պարագլուխների և թէ ազատական կուսակցութեան վրայ: Այդ օրինագծով իրլանդացի ֆերմերները կամ հողի կապալառուները, որ նոյնն է թէ հողի մշակողները, կառավարութեան օժանդակութեամբ յետ են գնելու կալուածատէրերից կամ լէնդլօրդերից իրանց հողաբաժինները և դառնալու են կատարելապէս սեպհականատէրեր: Այլ խօսքերով, Իրլանդիայում կատարուելու է այն, ինչ որ Ալէքսանդր II-ը ճորտերի ազա-

տուժիւնից յետոյ արաւ ռուս զիւղացիների նկատմամբ *) և եւ կառավարութեան այդ նպատակը հաւասար է մի միլիարդ ռուբլու... Իսկ ինչ նստեց Անգլիային նրա պատերազմը քօէրների դէմ. վերջը քանի տասնեակ միլիոններ ստիպուած եղաւ նա տալ յաղթուած թշնամուն: Անկասկած այդ միլիոնները որ պիտի տրոււմ են ֆերմերներին, տարիների ընթացքում վերագարձուելու են գանձարանին, կորած չեն: Եւ դրա փոխարէն իրլանդական երկիրից ընդ միշտ ազատուելը ինչ անգնահատելի բարիք է: Անգլիայի համար!

Ի հարկէ ագրարային բեֆօրմներից յետոյ իրլանդացիների՝ ինքնավարութեան (հօմրուլ) և կաթօլիկ համալսարանի պահանջները կը կատարուեն շուտով, մանաւանդ որ Անգլիայի մէջ օրէցօր աճում է և զօրեղանում մի կուսակցութիւն որ չի ճանաչում անարդարութիւն: Մեր խօսքը ազատականների մասին չէ, որոնք վերջերում մի քանի տեղ աջողացրին ընտրել իրանց կուսակցութեան մարդկանց: Այդ յաղթութիւններից շատ աւելի նշանաւորն էր՝ աշխատանքի ներկայացուցիչ կուսակցութեան պարագլուխներից մէկի, Կրուկսի, ընտրութիւնը. նա ստացաւ 8,687 ձայն, մինչդեռ նրա հակառակորդ պահպանողականը 5,458 ձայն...

Այս ընտրութիւնը մի նշանաւոր պատմական երեոյթ է. դա նշանակում է որ անգլիական պարլամենտի մէջ, հին պահպանողական, ազատական և իրլանդական կուսակցութիւնների կողքին, ծլում է ազատական կուսակցութեան ամենաձախակողման ճիւղաւորութեան ըողբոջը, որին պատկանում է ապագան...

Հաշտութեան ոգին սկսել է տիրապետել նաև աւստրիական պարլամենտի պարագլուխներում. չեխերն և գերմանացիները երկարատև ու սուր պայքարից և աղմկալի օրստորուկ խանդից յետոյ եկել են այն եղբակացութեան որ «օրստորուկիան պարլամենտարիզմի բացասումն է» և չի հասցնում նպատակին: Եւ մինիստր-նախագահ Կեօրքէյը, ճարպիկ լարախաղացի նման, դիտէ հաւասարակշռութիւն պահպանել. նրան աջողուեց ուղղարտական մինիստր-նախագահ Կօլօման Սեկլիի հետ համաձայնութեան յանգել: Անցեալ տարուայ մեր մի տեսութեան մէջ (№ 11) մենք աւելի հանգամանօրէն բացատրեցինք այդ երկմաս պետութեան համաձայնութեան կամ «աուդլեախի» մասին, որ իւրաքանչիւր 10 տարին մի անգամ պէտք է նորոգուի, ստանալով Վիէննայի և Բուդապեշտի ազգային ժողովների հաւանութիւնը:

*) Համեմատել այդ հարցի մասին մեր Արտաքին Տես. 1901 թ., № 3-ում:

ինչպէս յայտնի է, 1897 թւականից դեռ այդ համաձայնութիւնը չեն կարողացել կայացնել: Այժմ բոլոր հանգամանքներից երևում է որ վերջապէս աջողուելու է երկրագործական Ունգարիայի և արդիւնագործական Աւստրիայի տնտեսական յարաբերութիւնների մէջ որոշ համաձայնութիւն ստեղծել: Այդ բանին յայտնի չափով նպաստեց ի հարկէ Գերմանիայիում մաքսային նոր տարբիւթների ընդունուիլը: Ունգարական կալուածատէրերը և աւստրիական գործարանատէրերը գոհ են երևում այդ առաջընթացի հիման վրայ առաջ գալիք մաքսային տարբիւթների յաւելումներից, թէև ինչպէս դժուար չէ եզրակացնել թէ a priori և թէ աւստրիական բանուորական կուսակցութեան ներկայացուցիչ պատգամաւորների ճառերից բայցսրատում (օր. Դ-ր-էլլինբերգի) — Աւստրիայի աշխատող դասակարգը այնքան էլ գոհ չէ լինելու համաձայնութեան պայմաններից:

Այժմ եթէ մեր ուշադրութիւնը Աւստրո-Ունգարիայից դարձնենք Բալկանիան թերակղզու վրայ կը տեսնենք որ այդտեղ խաղաղութիւնը և հաշտութիւնը ոչ միայն հեռու են վերականգնուելուց, այլ և հրդեհի նշաններ են երևում, արեան վրտակներ են հոսում... Սակայն աւելի պերճախօս են ներկայ հանգամանքներում բոլոր թերթերում տպուած վերջին պաշտօնական հաղորդագրութիւնները որ առաջ ենք բերում այստեղ:

— „Правительственный Вѣстникъ“ — ում մարտի 18-ին տպագրուած է Բիստրիի առաջ հիւպատոսի զեկուցումից հետեւալ քաղաւածքները. — Հիւպատոսութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց տեղական քրիստոնեաներին, որ Կաթերական կառավարութիւնը խստիւ դատապարտում է կոմիտեաների դործունէութեան ձեռնոյնալիս յայտարարութիւն արուած է և կոմիտեաների անդամներին, որոնց առաջարկուեց զադարեցնել դատապարտելի դործունէութիւնը և չը խանգարել պետութիւնների առաջարկած բարենորոգումները իրականացնելուն: Շարժման ղեկավարները մեծ գիգոնութեամբ ընդունեցին այդ յայտարարութիւնը, որովհետև նրանք բաւարար չեն համարում բարենորոգումները և ցանկանում են ինքնավարութիւն մտցնել երեք վիլայէթներում: Մօտ օրերս կոմիտեաները մի լիազօր ուղարկեցին հիւպատոսարանին յայտնելու, թէ զրանք անհնարին են համարում արձակել հրոսակաւորները, մինչև որ բարենորոգումները չ'իրականանան և նպատակայարմար դառնան: Կոմիտեաների ղեկավարները աշխատում են չը տարածել սուլթանի շնորհած ներման լուրը և տեղեկութիւններ Բ. Դրան ընդունած այն միջոցների մասին, որոնց նպատակն է քրիստոնեաների վիճակը բարուղեղ:

Հրոսակախմբերի գործունէութիւնը չէ դադարել. նրանց և թիւրքական զօրքերի մէջ յաճախ տեղի են ունենում արիւնահեղ ընդհարումներ: Շատ անգամ զօրքերին օգնում են բաշիրօղուկները, սակայն թիւրքերը խաղաղ բնակիչներին վրայ բռնութիւն չեն գործ դնում: Վերջին ժամանակներս շատ յաճախ քաղաքական սպանութիւններ են կատարւում, որոնց գլխաւոր զոհերն են սերր ուսուցիչներն ու քահանաները, որոնք համոզում են համազիւղացիներին չը միանալ հրոսակախմբերի հետ: Վերջին ժամանակներս կոմիտեաների գործունէութիւնը զգալի չափով ուժեղացել է: Այդ փաստը նկատուեց հէնց այն ժամանակ, երբ Բիտօլի եկաւ բուլղարական վաճառականական գործակալութեան կառավարիչ. նրա գալուստը տարածեց Բուլղարիայի համար աննպաստ այն լուրը, թէ իշխանութիւնը մասնակից է կոմիտեաների գործունէութեանը:

Թիւրք կառավարութիւնը շարունակում է եռանդուն կերպով իրականացնել պետութիւնների առաջարկած բարենորոգումները: Ներման հետ միասին Սալօնիկի վիլայէթի ֆինանսների տեսչին հրամայուած է կազմել մակեդոնական երեք վիլայէթների բիւջէտի նախագիծը: Երկիրը խաղաղացնելու համար մեծ օգնութիւն է ցոյց տալիս Բիտօլի գեներալ-նահանգապետ Ալի-Րիզա-փաշան:

— Ուսկուրի ուսաց հիւպատոսի հեռագիրը մարտի 14-ին, «Կոստօլի վիլայէթում սաստկանում է խառնակութիւնը. Կոնշանում և Իշտիբում կան շատ խմբեր, որոնց անդամների թիւը հասնում է 100-ի և անելի՝ ուսուցիչներից և քաղաքացիներից բաղկացած: Մտադրութիւն կայ օդը ցնդեցնել Իշտիբի գօրանոցները և ընդհանատել երկաթուղային ու հեռագրական հաղորդակցութիւնը: Բուլղարիայից սպասւում են շատ սպաներ: Մահուան սպառնալիքով ստիպում են գիւղացիներին՝ օգնել հրոսակախմբերին, զէնք և փող տալ, պաշարեզէն պատրաստել և զէնք ընդունել: Կոմիտեաները խնամքով ծածկում են ժողովրդից հիւպատոսարանի այն յայտարարութիւնը, թէ Կայսերական կառավարութիւնը հաւանութիւն չէ տալիս կոմիտեաների գործունէութեանը: Նրանք մինչև անգամ աշխատում են համոզել տեղացիներին, թէ ամեն ինչ կատարւում է Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ: Մարտի 11-ին Սօկօլարցի գիւղից մի պատգամաւորութիւն եկաւ հիւպատոսարան և խնդրեց յայտնել, թէ արդեօք ճիշտ է, որ շարժումը Ռուսաստանի հրամանով է սկսուել: Այդ պատգամաւորութիւնը ասաց, որ ժողովուրդը թէև չէ համակրում կոմիտեաների գործունէութիւնը, բայց պատրաստ է գնալ, ուր որ կը հրամայէ Ռուսաստանը:

խնդրում են միայն կանանց ու երեխաներին ապաստարան տալ։ Այդ փաստը ակներև ապացույց է, որ ներկայ շարժումը արհեստական է, դրուժեանք սուր կերպարանք տալու համար կոմիտեաները թիւրքերին սարսափելի բռնութիւնների են ենթարկում։

Կոմիտեաները ամեն կերպ աշխատում են զարթեցնել թիւրքերի ընդհանուր թշնամութիւնը և զրդել նրանց կոտորելու ամբողջ քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը»։

— Մարտի 22 հրատարակուած է հետևեալ կառավարչական հաղորդագրութիւնը։ «Հէնց որ Կ. Պօլսում տեղեկութիւն ըստացուեց արնառանների յանդուգն յարձակման մասին Միտրօփիցայի վրայ, Կ. Պօլսի ռուսաց դեսպանը հը յապաղեց մեծ վիզիրի ուշադրութիւնը դարձնել արնառաններին խաղաղյորդորներով հնազանդութեան բերելու Բ. Դրան արած ջանքերի փորձով ապացուցուած անաջողութիւնը և ապաստմաներին պատժելու ու քրիստոնեայ ազգաբնակութեան ապահովութիւնը և բախաւորելու համար անյապաղ եռանդուն միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտութիւնը։ Ֆէրիդ-փաշան շտապեց հաւատացնել Ձինսօլիին, որ թիւրքաց կառավարութիւնը պիտակցելով իր վրայ դրած պարտաւորութիւնը՝ կը դորձադրէ իր արամադրութեան տակ գտնուած բոլոր միջոցները յուզմունքին վերջ տալու և հանգստութիւնը վերականգնելու համար։ Այդ միջոցին Կ. Պօլսում հետադիր ստացուեց, որ տեղեկացնում էր արնառանտական նոր ֆանատիկոսութեան մասին, որին զոհ դարձաւ Միտրօփիցայի ռուսաց հիւսապատոսը։ Իսկոյն և եթ՝ այդ վշտալի տեղեկութիւնը ստանալուց յետոյ՝ սուլթանը հեռագրով յանձնարարեց Պետերբուրգի օսմանեան ներկայացուցչին յապտնել Կայսերական կառավարութեանը խորին ցաւակցութիւն Շչերբինայի կեանքի դէմ արած փորձի առիթով և միաժամանակ ուղարկեց Ձինսօլիին մօտ մեծ-վիզիրին, որը վկայեց Աբդուլ-Համիդի խորին վիշտը նոյն առիթով և հաւատացրեց, որ արդէն բոլոր միջոցները ձեռք են առնուած այդ գործի խիստ քննութեան և արնառանտական շարժումը անյապաղ դադարեցնելու համար։ Սուլթանի անունից ստացուած հաւաստիացումները սոնուկեցան ի տեղեկութիւն Կայսերական կառավարութեան կողմից, և յանձնարարուեց Ձինսօլիին ստիպողական առաջադրութիւններ անել Միտրօփիցում չփոթ առաջացնող և ռուսաց հիւսապատոսի կեանքի դէմ փորձ անող յանցաւորներին խիստ պատժելու համար անյապաղ բոլոր միջոցներ ձեռք առնելու նպատակով, միևնոյն ժամանակ Միտրօփիցա ուղարկուեց Ուսկիւրի հիւսապատոս Մաշկօվ։ Ներկայումս Շչերբինային բժշկում են երեք

վէլայթները ընդհանուր-տեսուէ խիւմի-փաշայի ուղարկած դի-վիզայի գեներալ-բօիչկ Յակոբ և Բելգրադի բօիչկ Սուբբօտին, որը գնացել է նրա մօտ սերբիական թագաւորի հրամանով. բացի զրանից սուլթանի անձնական ցանկութեամբ Միտ-րօվիցա է ուղարկուած Կ. Պօլսի լաւագոյն վիրարոյժ Կամբօր-օղլին: Վիրաւորուածի զրութիւնը բօիչկները ա-սելով թէպէտ և շատ լուրջ է, վտանգ չէ սպառնում նրա կեանքին: Ստացուող տեղեկութիւնների համաձայն՝ Բ. Դու-որ յիշաւի աշխատում է սահման դնելու արնատոնների կա-մայականութիւններին, և յուզմունքների տեղը արդէն ուղար-կուած է թիւրքաց զօրքերի նշանաւոր քանակութիւն, զլխաւո-րապէս Փոքր Ասիայից»:

—Սօլունի ուռւ հիւպատոսի զեկուցումներից. «Ան-ցեալ աշնան տեղի ունեցած անկարգութիւններին յաջոր-դեց լուռ, բայց եռանդուն գործունէութեան չրջան յեղափոխա-կան կօմիտեաների, որոնց բոլոր ջանքերը առաջուայ նման ուղղուած են՝ ազգաբնակութիւնը ամբողջապէս ապստամբեցը-նելու նպատակին: Դրդելով քրիստոնեաներին դէպի ակնյայտ-նի անհաւասար կռիւ՝ կօմիտեաները յոյս ունեն առաջացնել Եւրօպայի կողմից միջամտութիւն իրանց օգտին: Շատ յու-զուած տրամադրութեան մէջ են թէ տեղացի մահմեդականնե-րը և թէ քրիստոնեաները՝ Նախատեսելով կարելի բարդութիւն-ներ՝ իշխանութիւնները զբաղուած են ճանապարհներ ու զօ-րանոցներ շինելով: Հրոսակախմբերի թիւը օրէցօր աւելանում է. ամբողջ չրջանում ոչ մի գիւղ չը կայ, որտեղ լոյն դրած չը լինի ապստամբների մի խմբակ, որին թաղցնում են տեղա-ցի քրիստոնեաները մասամբ ակամայ և մասամբ կամաւ: Կօմիտեաները պենդային շտապով պատրաստում են ամեն ինչ, որ հարկաւոր է ապստամբութեան համար, երիտա-սարդ քրիստոնեաներ են ժողովում իրանց խմբերի համար, պատրաստում են կօշիկ, զգեստ, զանազան մթերքներ և վիրակա-պութեան պարագաներ: Ինչ վերաբերում է ապստամբութեան ծրագրին՝ զլխաւոր կէտը նրանում կազմում է հրոսակախմբերի լեռները քաշուելը, ազգաբնակութիւնը նոյն տեղերը քշելը և պարտիզանական խմբերով յարձակուելը թիւրքական զօրքերի վրայ: Խմբակների ընդհարումները թիւրքական զօրքերի հետ վերջին ժամանակներս զգալի նափերով յաճախանում են: Դժուար է յուսալ, որ յեղափոխական ագիտացիան, որ այսքան տարի-ների ընթացքում խոր արմատներ է գցել՝ ինքն իրան դադա-րէր խաղաղ ճանապարհով, թէպէտև հիմք չը կայ ընդհանուր ապստամբութիւն սպասելու. բայց չը պէտք է աչքաթող անել,

որ հնարաւոր են միաժամանակ խռովութիւններ երեք վիւայէթ-ների զանազան կէտերում»:

— Հեռագիր Միտրօվիցի ուսական հիւպատոսից. «Ալբանացիները Վիչետօրն քաղաքի մօտ ժողովուելով պահանջեցին հեռացնել քրիստոնեայ զապտիաներին: Համաձայնութիւն չը ստանալով նրանք մարտի 16-ին մտան Վիչետօրն և իրանց պահապանների հսկողութեան տակ քրիստոնեայ զապտիաներին ուղարկեցին Պրիշտինա: Մարտի 17-ին նրանք պաշարեցին, բայց թիւրքական զօրքերի բացած կրակից յետ մղուեցին և ցրուեցին: 100 մարդուց աւելի սպանուածներ ու վիրաւորուածներ կան: Ալբանացիների նոր բազմութիւններ հաւաքուեմ են Իպեկից և Ենի-Բաղարից»:

— Հեռագիր Ուսկիւրի ուսական հիւպատոսից. «Միտրօվիցայի մեր հիւպատոսը վիրաւորուած է մարտի 18-ին երեկոյեան 5¹/₂ ժամին: Տանից դուրս գալով զաւազի և ձիաւոր պահակների ուղեկցութեամբ՝ պ. Շչերբինյան պատահեց ալբանացի զինուոր Իբրահիմին, որ ձևացնելով, իբր թէ ողջունում է նրան՝ արձակեց նրա վրայ Մաուզէրի հրացան, գնդակը դիպաւ պ. Շչերբինյայի ձախ կողքին և ծակելով դուրս եկաւ: Այնուհետև Իբրահիմը հրացան պարպեց զաւազի վրայ և ինքն էլ վիրաւորուեց հիւպատոսին ուղեկցող զինուորներից: Իբրահիմը ասում է, թէ այն պատճառով հրացան արձակեց ուսաց հիւպատոսի վրայ, որ կամենում էր իր վիրաւորուած ազգականի վրէժն առնել: Միտրօվիցի զինուորական բերդապահ Սայիդ-բէյը՝ բժիշկների ուղեկցութեամբ անմիջապէս այնտեղ հասաւ և պ. Շչերբինյային փոխադրեց հիւպատոսարան: Ընդհանուր վերահսկող խիլմի-փաշան և զեներալ ազիւտանտ Նասիր-փաշան անմիջապէս հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին Այնուհետև խիլմի-փաշայի կարգադրութեամբ՝ վիլայէթի ամենահմուտ վերաբոյժը յատուկ գնացքով գնաց Միտրօվիցա: Բժիշկների ասելով Շչերբինայի կեանքին վտանգ չէ սպառնում»:

Այդ պայմաններում զարմանալի չէ որ շատ փափուկ է Բուլղարիայի միջխտրութեան գրութիւնը: Ահազին պատմական պատախտանութիւն մի կողմից, միւս կողմից իրար հակասող պահանջներ մեծ պետութիւնների և բուն ժողովրդի ու մականդոնական արիւնակիցների: Հէնց սկզբից ծագում էր զինուորական միջխտրի գեներալ Պապրիկօվի և միջխտր-նախագահ Գօրգօր Դանեօվի հայեացքների մէջ տարբերութիւն, որի հետեւանքն էր գեներալ Պապրիկօվի հրաժարականը: Ոչ ոք չէր ու-

դում ստանձնել զինուորական մինիստրի պաշտօնը ներկայ հակասական պահանջների ժամանակ: Եւ ահա մարտի 14-ին ազգային ժողովում Դանեովը պաշտօնապէս հաղորդում է որ ամբողջ մինիստրութիւնը հրաժարական է տալիս...

Երկրի այդ զրութեան աւելացրէք նաև Վիէնայի „Zeit“ լրագրում Բօրիս Սարաֆօվի, Մակեդոնական կոմիտետի այդ պարագլխի, պատասխանը յիշեալ թերթի խմբագրութեան:

«Արդեօք պարտաւոր չեն մակեդոնացիները այժմ հրաժարուել իրանց յեղափոխական գործունէութիւնից, ի նկատի ունենալով որ Եւրոպան պաշտպան է դուրս եկել նրանց գործին» հարցրել են Սարաֆօվից:

Այդ դիմումին Ատաֆօվը պատասխանել է:

«Մենք պէտք է մեզ մատնիչներ համարէինք, եթէ զէնքը աւելի առաջ վայր դնէինք, քան տեսնէինք թէ ինչ օգուտ կը բերի մեզ եւրոպական միջամտութիւնը: Մենք չառ փաստեր ունենք թերահաւատութեամբ վերաբերուելու համար դէպի եւրոպական միջամտութիւնը. իւրաքանչիւր անգամ, երբ Եւրոպան աշխատել է դիպլոմատիական ճանապարհով բոլորեքել թիւրքիայում քրիստոնեաների վիճակը, այդ միջամտութեան հետեանքը եղել են միայն քրիստոնեաների նորանոր կոտորածներ և ոչ բեֆօրմներ: Հայերի հետ պատահած օրինակը զեռ թարմ է մեր յիշողութեան մէջ:

«Մենք կարող ենք յուսալ մեր հայրենիքում տանելի կացութիւն վեցելու միայն այն ժամանակ, երբ այնտեղ կը տեսնենք մի քանի եւրոպական զօրագնդեր: Ապա նա յայտնում է, որ մակեդոնացիները այլ բեֆօրմներ չեն խնդրում, քան այն, որ երաշխաւորում էին նրանց համար իբրիւնի դաշնագրով:

«Թիւրքիան,—ասում է Սարաֆօվ,—չի տալիս մեզ այդ բեֆօրմները առանց Եւրոպայի զինուած միջամտութեան: Ահա ինչու մենք պատրաստուում ենք մեր իրաւունքները պաշտպանելու. միայն եւրոպական զինուորների ձեռքը կը համաձայնուենք յանձնել մեր զէնքը»:

Այդ մտալուտ հրդեհին, ինչպէս երևում է, մտադիր է մասնակցել և Անդրատլանդեան մեծ հանրապետութիւնը, Միացեալ-Նահանգները: Պօլից «Daily Chronicle»-ի թղթակիցը ի միջի այլոց հաղորդում է, թէ Հ.-Ա. Միացեալ-Նահանգներե գեւպան Լէլչման երկու ամսուայ ընթացքում իլուր աշխատում է սուլթանի մօտ ունկնդրութիւն ստանալ, որպէսզի յանձնի սուլթանին Հ. Ա. Մ. Ն. նախագահի ձեռագիր դիմումը, որի մէջ առաջ են բերուած ամերիկական պահանջները Ասիական թիւրքիայում գտնուող միսսիօնարական դպրոցների և եկեղեցիների

մասին... եթէ սուլթանը յապաղի այսուհետեւ էլ, շատ հաւանական է, որ թիւրքական ջրերը ուղարկուեն ամերիկական զրահակիրները, ինչպէս այդ եղաւ երկու տարի առաջ...

Լ. Ս.

26 մարտի.

—Կ. Պօլսի հայոց թերթերը հաղորդում են, որ Կիլիկիայիոյ նորընտիր կաթողիկոսը մարտի 5-ին հասել է Ադանա մեծ չքով-թիւրքաց կառավարութեան կողմից Սահակ սրբազանին արտակարգ պատիւները են ցոյց տրուել:

Բերլինից խմբագրութիւնս ստացաւ հետեւեալ գրութիւնը.

Պատիւ ունինք Ձեզ խոնարհաբար տեղեկացնելու, որ մենք զիտաւորութիւն ունինք 1903 թ. աշնանը Բերլինում մի Հայկական Յուցահանդէս կազմելու:

Մեր ձեռնարկութեան նպատակը որեւէ քաղաքական հիմունքից միանգամայն զուրկ է: Մենք կամինք Գերմանիոյ մայրաքաղաքում հայ ազգի անցեալ և ներկայ կուլտուրան, նորա նիւթական և հոգևոր արգասեաց ընդհանուր պատկերը գերմանական հասարակութեանն ներկայացնել: Մեր ցանկութիւնն է՝ զրդիլ գերմանական զիտութիւնն աւելի մեծ աջողութեամբ, քան մինչև այժմ, ուսումնասիրել հայ լեզուն և պատմութիւնն և աւելի պարզ պատկերացնել մեզ հայ ազգութիւնն: Ձեր ազգութեանն խաղաղ կերպով ծառայել՝ այսինքն՝ Հայաստանի և Հայերի մասին լոկ ճշմարտութիւն հանդէս դնել՝ մեր միակ ցանկութիւնն է: Թէ Ձեր ազգը մի խաղաղ, հոգևորապէս զարգացած և վերին աստիճանի կուլտուրայի ընդունակ ժողովուրդ է՝ յօգուտ դորա գերմանացի և եւրոպական հասարակութեան առջև համոզեցուցիչ ապացոյցներ են բերելու նորա աշխատանքի պատուները և նորա հոգևոր կեանքի արգասիքը, հայ պատմութեան սկզբից մինչև մեր ներկան:

Յուցահանդիսի ծրագիրը հետեւալ բաժանմունքներից կը բաղկանայ՝

I. Երկրի բերքը.

ա) Հանքեր և մետաղներ. բ) Նափտայ. գ) Բամբակ. դ) Բուրդ. ե) Մետաքս. զ) Գինի և այլ խմիչք. է) Չոր միրդ. ը) Կաթնային անտեսութիւն. թ) Ձկնեղէն:

II Արուեստ եւ ձեռագործ.

ա) Գեղակար. բ) Ոստայնանկութիւն (կապերաներ և այլն). գ) Ոսկերչութիւն:

III. Հին եւ նոր հայկական գեղարուեստ.